

ДІАГНОСТИКА МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Бержанір І.А., к.е.н., старший викладач кафедри фінансів і кредиту Уманського національного університету садівництва

Бержанір І. Діагностика майнового стану підприємства.

У статті розглянуто підходи вітчизняних та зарубіжних науковців щодо трактування економічної сутності категорій „майновий стан” та „фінансовий стан” підприємства. Методологічною основою дослідження є фундаментальні основи економічної теорії, законодавчі та нормативні акти України з питань оцінки фінансової діяльності підприємств, теоретичні та науково-практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Окрім того, розглянуто показники, що характеризують майновий стан підприємства, наведено методику їх розрахунку та нормативні значення. Проведено діагностику майнового стану аграрних підприємств Уманського району Черкаської області, що включають систему ключових індикаторів, та досліджено чинники, що зумовили їх зміни. Крім того, наведено основні напрями підвищення ефективності використання майна підприємства.

Ключові слова: фінансовий стан, основні засоби, майновий стан, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт оновлення, фінансові ресурси, коефіцієнт зносу.

Бержанір І. Диагностика имущественного состояния предприятия.

В статье рассмотрены подходы отечественных и зарубежных ученых относительно трактовки экономической сущности категорий „майновий состояние” и „фінансовий состояние” предприятия. Методологической основой исследования являются фундаментальные основы экономической теории, законодательные и нормативные акты Украины по вопросам оценки финансовой деятельности предприятий, теоретические и научно-практические исследования отечественных и зарубежных ученых-экономистов.

Кроме того, рассмотрены показатели, которые характеризуют имущественное состояние предприятия, приведена методика их расчета и нормативные значения. Проведена диагностика имущественного состояния аграрных предприятий Уманского района Черкасской области, которые включают систему ключевых индикаторов, и исследовано факторы, которые обусловили их изменения. Кроме того, приведены основные направления повышения эффективности использования имущества предприятия.

Ключевые слова: финансовое состояние, основные средства, имущественное состояние, коэффициент выбытия, коэффициент обновления, финансовые ресурсы, коэффициент износа.

Berzhanir I. Diagnosis of property status of a company.

The article considers approaches of the Ukrainian and foreign scholars on the interpretation of the economic substance of categories “property status” and “financial position” of the company. The methodological basis of the study is the fundamentals of economic theory, legislative and regulatory acts of Ukraine for evaluating financial activities of enterprises, theoretical and practical studies of national and foreign scientists-economists.

Additionally, indicators that characterize the property status of the company are considered and method of their calculation for normative values is given. Diagnosis of the property status of agrarian enterprises in Uman district, Cherkasy region is carried out, including a system of key indicators and factors that caused them to change are investigated. In addition, basic directions of improving efficiency of using enterprise property are shown.

Keywords: financial position, fixed assets, property status, retirement rate, coefficient of renewal, financial resources, depreciation coefficient.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших факторів будь-якого виробництва є структура майна підприємства, а ефективність його використання безпосередньо впливає на кінцевий результат господарської діяльності підприємства.

Майно підприємства є одним із найважливіших об'єктів економічного аналізу. Оцінка майнового стану підприємства за концептуальним підґрунтям та інструментальним наповненням є складовою системи фінансового аналізу. Ринкова відокремленість підприємств спрямовує управління ними на

збереження їх майна, а управління майном є визначальним і стратегічно важливим чинником підтримання фінансового стану підприємства на належному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем оцінки майнового стану підприємства зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Є. Барвінська, І. Бойчик, С. Голов, Н. Єфіменко, А. Кіт, А. Кобилянська, О. Крайник, О. Кузьмін, О. Мельник, Л. Мельник, О. Семенів, П. Харів та інші вчені. В їх працях досліджено проблеми аналізу і планування економічних показників діяльності підприємства з урахуванням зарубіжної та української специфіки. Зокрема, запропоновано тлумачення основних категорій планування, визначено послідовність та особливості оцінювання економічних показників діяльності підприємства, розроблено класифікацію методів оцінювання і планування та підходи до використання статистичних моделей у таких процесах тощо.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на значні напрацювання у цій сфері, у вітчизняних та зарубіжних літературних джерелах не знайшов належного теоретичного та методологічного обґрунтування такої термін, як „майновий стан підприємства”, а також процес його оцінювання. З огляду на це, дана проблематика набуває особливого значення та потребує проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Формулювання цілей статті. Враховуючи актуальність обраної тематики дослідження, метою роботи є аналіз підходів вітчизняних та зарубіжних науковців щодо трактування терміну „майновий стан підприємства”, його узагальнення та формування моделі діагностики майнового стану підприємства.

Результати дослідження. Фінансовий стан підприємства і його стабільність значною мірою залежать від того, яке майно є в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал, та який дохід вони йому приносять. Керівництво підприємства має чітко уявляти, за рахунок яких джерел ресурсів здійснювати свою діяльність, і в які сфери діяльності буде вкладати свій капітал.

Майновий і фінансовий стан розглядаються як самостійні поняття з концептуальних і нормативних бухгалтерських позицій, що доповнюють один одного. Баланс підприємства, актив якого відображає майно, а пасив – джерела його утворення і зобов'язання, в документах, що регламентують бухгалтерський облік, називають Звітом про фінансовий стан. Тому необхідно дослідити поняття „фінансовий стан” і його співвідношення з категорією „майновий стан”.

На думку А. В. Черепа та Л. А. Кириченко, фінансовий стан підприємства – це показник його фінансової конкурентоспроможності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами [1].

Н. В. Колчина вважає, що це „здатність підприємства фінансувати свою діяльність, що характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами” [2].

Фінансовий стан можна розглядати як сукупність майнових прав і зобов'язань, що мають переважно грошовий характер, обслуговують процес формування, розподілу і використання фондів грошових коштів, необхідних здійснення підприємницької діяльності та забезпечення інтересів власників. Фінансовий стан опосередковано відображає визнання ринком результатів діяльності підприємства і якості управління його майном. Як наслідок, майновий стан підприємства можна розглядати як склад і співвідношення майнових прав та зобов'язань, що виникають в процесі управління майном, а також економічно та соціально впливають на внутрішню організацію і позиції підприємства у зовнішньому середовищі.

Таким чином, обидва поняття є взаємопов'язаними, оскільки майновий стан впливає на фінансовий, а останній є однією з якісних характеристик майнового, є складовою частиною, але за деякими параметрами виходить за межі майнового стану.

Аналіз майна підприємства має важливе значення, оскільки від його величини та структури залежать обсяги діяльності, рівень платоспроможності та фінансова стійкість, а також розвиток суб'єкта господарювання.

Огляд літературних джерел [2, 3] дає змогу стверджувати, що майновий стан підприємства характеризується використанням засобів (активів) і джерелами їх формування (пасивів). Джерелом інформації для оцінки майнового стану є баланс підприємства. Під час аналізу активу й пасиву балансу визначаються показники структури, динаміки балансу, структурної динаміки балансу, а саме: абсолютні величини за статтям активу і пасиву балансу на початок і кінець періоду та зміни абсолютних величин; питома вага окремих статей у валюті балансу на початок і кінець періоду та зміни у питомій вазі; зміни статей балансу на кінець періоду у порівнянні із відповідними значеннями на початок періоду (абсолютні прирости і темпи росту).

Розраховані показники порівнюються із аналогічними за попередні звітні періоди, на основі чого робляться висновки про динаміку показників. Аналіз статей активу й пасиву балансу дозволяє відповісти на питання, за рахунок яких джерел відбувся приріст нових засобів і напрямки їх вкладення, позитивні і негативні тенденції таких змін. Для оцінки майнового стану розглядаються також показники, що характеризують виробничий потенціал підприємства, такі як коефіцієнт зносу, коефіцієнти оновлення і вибуття основних засобів [4, 5].

У таблиці 1 наведено показники, що характеризують майновий стан підприємства, методику їх розрахунку на нормативні значення.

Таблиця 1

Порядок розрахунку та нормативне значення показників майнового стану підприємства

Показник	Формула розрахунку	Формула розрахунку за даними фінансової звітності	Нормативне значення
Коефіцієнт зносу основних засобів	<u>Сума зношених основних засобів</u> Первісна вартість основних засобів	$\frac{\Phi 1 \text{ р.}032}{\Phi 1 \text{ р.}031}$	< 0
Коефіцієнт придатності	<u>Залишкова вартість основних засобів</u> Первісна вартість основних засобів	$\frac{\Phi 1 \text{ р.}030}{\Phi 1 \text{ р.}031}$	> 0
Коефіцієнт оновлення	Балансова вартість придбаних у звітному періоді основних засобів Первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду	$\frac{\Phi 5 \text{ р.}260(\text{гр.}5)}{\Phi 1 \text{ р.}031(\text{гр.}4)}$	Збільшення
Коефіцієнт вибуття	Балансова вартість вибулих у звітному періоді основних засобів Первісна вартість основних засобів на початок звітного періоду	$\frac{\Phi 5 \text{ р.}260(\text{гр.}8)}{\Phi 1 \text{ р.}031(\text{гр.}3)}$	Повинен бути менше, ніж коефіцієнт оновлення основних засобів
Коефіцієнт приросту	Балансова вартість придбаних у звітному періоді основних засобів – вартість вибулих Первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду	$\frac{\Phi 5 \text{ р.}260(\text{гр.}5) - \Phi 5 \text{ р.}260(\text{гр.}8)}{\Phi 5 \text{ р.}260(\text{гр.}14)}$	Збільшення

Стійкість фінансового стану підприємства в значній мірі залежить від доцільності та правильності вкладення фінансових ресурсів в активи, які є динамічними за своєю природою. В процесі функціонування підприємства обсяг та структура активів змінюються, найбільш загальні уявлення про їх зміну можна дізнатися, розрахувавши показники майнового стану підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників майнового стану сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Відхилення 2013 р. від 2009 р.	
						(+; -)	%
Сума коштів, що знаходиться в розпорядженні підприємства, тис. грн	822750	502636	568025	604134	499156	- 323594,0	- 39,3
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,37	0,38	0,39	0,39	0,29	- 0,08	- 21,6
Коефіцієнт придатності	0,63	0,62	0,61	0,61	0,71	0,08	12,7
Коефіцієнт оновлення	0,66	0,59	0,51	0,59	0,57	- 0,09	- 13,6
Коефіцієнт вибуття	0,017	0,007	0,015	0,016	0,013	- 0,004	- 23,5
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,15	0,30	0,31	0,32	0,29	0,14	93,3

Аналіз даних таблиці 2 свідчить, що протягом аналізованого періоду відбулося значне зменшення суми господарських коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємств Уманського району Черкаської області на 323594 тис. грн або на 39,3 %.

Частка вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах, тобто коефіцієнт зносу, знаходиться в нормативному діапазоні (менше 0,5). У 2009–2013 рр. спостерігається тенденція до зменшення коефіцієнта зносу основних засобів на 0,08 або на 21,6 %, що є, безперечно, позитивною тенденцією на планові періоди. Зміни цього показника відбуваються через збільшення балансової вартості основних засобів.

Розглянемо динаміку коефіцієнта зносу окремих сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області (рис. 1).

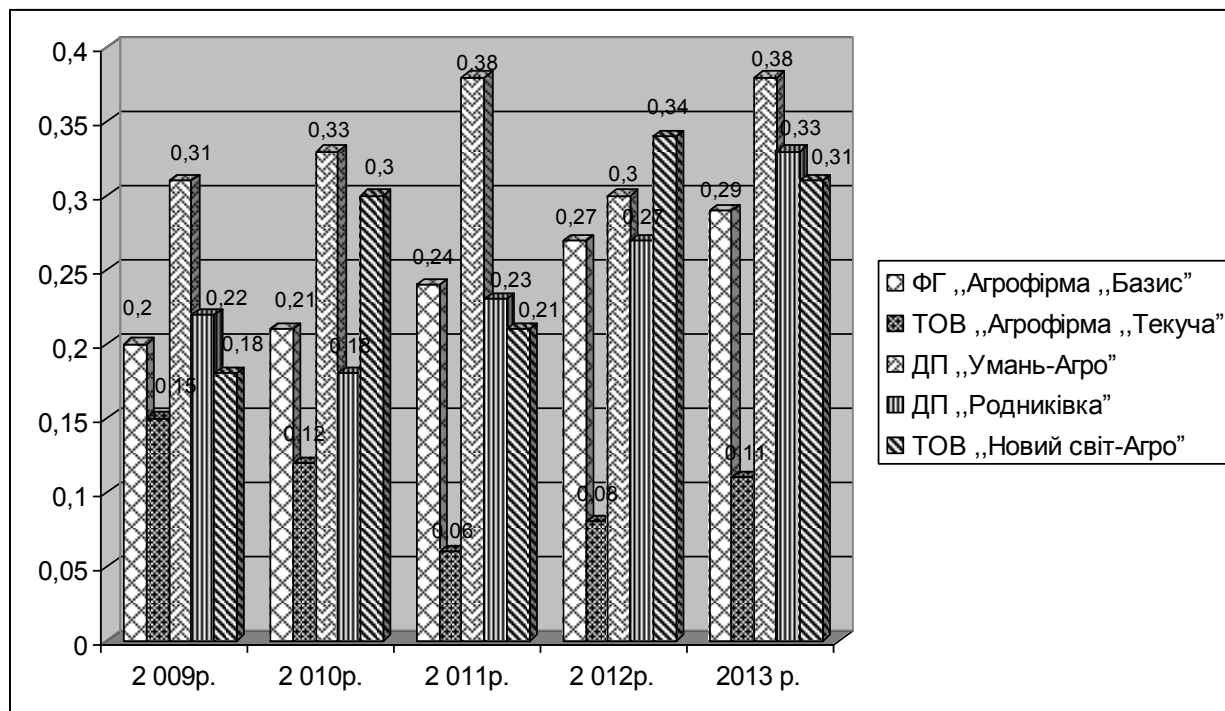

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта зносу сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області

Аналіз даних рис. 1 свідчить, що у 2009–2013 рр. коефіцієнт зносу був найбільшим у ДП „Умань-Агро”. Так, у 2009 р. він становив 0,31, а за 2010–2013 рр. збільшився на 0,07 або на 22,6 % та в 2013 р. становив 0,38.

Найменшим значення коефіцієнта зносу було у ТОВ „Агрофірма „Текуча”. Так, у 2009–2013 рр. значення даного показника коливалось в межах 0,06–0,15.

Аналіз зміни частини основних засобів, придатної для експлуатації в процесі господарської діяльності (коефіцієнт придатності) свідчить, що за 2009–2013 рр. у сільськогосподарських підприємствах Уманського району Черкаської області спостерігається позитивна тенденція до збільшення коефіцієнта придатності на 0,08 або на 12,7 %.

Розглянемо ситуацію введення частини основних засобів за визначений період у загальну вартість основних засобів підприємства. З цією метою проаналізуємо коефіцієнт оновлення основних засобів за період 2009–2013 рр.: зміна величини коефіцієнта має негативну тенденцію до зменшення на 0,09 або на 13,6 % за аналізований період. Ці зміни відбулись, насамперед, за рахунок зменшення вартості введених в експлуатацію основних засобів за аналізований період, а також за рахунок збільшення первісної вартості основних засобів.

Проаналізуємо зміни величини коефіцієнта вибуття основних засобів для визначення рівня вибуття тих основних засобів, які морально застаріли або зношені і не придатні для подальшого використання. Аналізуючи наведені в таблиці 2 дані щодо величини коефіцієнта вибуття, можна зробити наступні висновки: величина коефіцієнта вибуття за аналізований період збільшилася на 0,004 або на 23,5 %. Якщо врахувати те, що за нормативним значенням коефіцієнт вибуття повинен бути меншим коефіцієнта оновлення, то дане співвідношення виконується протягом усіх аналізованих років, тому ситуація є прийнятною на цьому етапі розрахунків.

Аналізуючи зміну величини коефіцієнта реальної вартості майна сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області у 2009–2013 рр. можна підсумувати, що загалом

спостерігається позитивна тенденція до збільшення величини даного коефіцієнта на 0,14 або на 93,3 %. Але значення коефіцієнта реальної вартості майна підприємства протягом всього періоду задовольняють нормативне значення (коефіцієнт реальної вартості майна більше 0,3).

Здійснивши аналіз майнового стану підприємства, слід зазначити, що коефіцієнт зносу в 2013 році становив 29 %, що є нормальним показником. Враховуючи характер зносу, можна проаналізувати, який саме шлях в реорганізації основних засобів потрібен у даному випадку: ремонт обладнання, підтримку даного рівня чи закупівлю нового.

Щодо ситуації з оновленням основних засобів підприємства за аналізований період, то тут простежується негативна тенденція до зменшення коефіцієнту оновлення на 13,6 %, що головним чином відбувається через брак коштів на модернізацію виробничого обладнання. Можна зробити висновок, що підприємство не проводило заходів щодо оновлення основних засобів, а навпаки спостерігається зниження первісної вартості у порівнянні з попереднім періодом. Але дана ситуація не є катастрофічною, бо значення коефіцієнта вибуття основних засобів в аналізованому періоді є меншим, ніж значення вищезгаданого коефіцієнта.

Висновки. Отже, результати розрахованих показників майнового стану сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області свідчать про наявність негативних тенденцій, що відбуваються в динаміці активів підприємства, а саме: збільшення ступеня зносу основних засобів, зменшення частини оновлених основних засобів, зменшення частини реальної вартості основних засобів у вартості майна підприємства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Череп А. В. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи / А. В. Череп, Л. А. Кириченко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 233–236.
2. Финансы организаций (предприятий) / Н. В. Колчина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 383 с.
3. Яцишин Н. Методика аналізу фінансового стану підприємства / Н. Яцишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету „Економічна думка”, 2013. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 439–445.
4. Ясінська В. В. Методичні аспекти комплексної оцінки фінансового стану підприємства / В. В. Ясінська, І. А. Бержанір // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Актуальні питання сучасної аграрної науки”, 15–16 листопада 2014 р. / [редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: 2014. – С. 269–270.
5. Клементьєва О. Ю. Удосконалення інтегральної оцінки фінансового стану промислового підприємства / О. Ю. Клементьєва // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.